

Nilsin keskusta. Kuva: Raimo Pesonen.

KUOPION KULTTUURIPOLKU

Nilsin ympäristöpolku

SISÄLLYS

Opettajalle	3
Sanasto	4
Nilsin kulttuuriympäristö	6
Virittäytymistehtäviä	8
Aikamatka omaan ympäristöön	10
Omaan kouluun liittyviä tehtäviä	12
Arkiympäristötehtäviä	14
Kulttuuriympäristötehtäviä	16
Oppituntiesimerkkejä	18
Lähteitä ja linkkejä	20

OPETTAJALLE

Kuopion ympäristöpolku on osa Kuopion kaupungin Kulttuuripolkuohjelmaa ja kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Se on suunniteltu toteutettavaksi 5. luokka-asteella, mutta materiaalia voidaan hyödyntää myös muilla luokka-asteilla.

Ympäristöpolun kautta oppilas tutustuu alueeseen, jossa hän elää päivittäin. Tehtävillä pyritään lisäämään oppilaiden kykyä nähdä ja katsoa omaa lähiympäristöään ja sen erityispiirteitä sekä hahmottaa ajallinen kerroksellisuus. Tavoitteena on kasvattaa oppilaiden arvostusta lähiympäristöään kohtaan.

Sanastossa on selitetty lyhyesti materiaalissa esiintyviä käsitteitä ja termejä. Sanaston jälkeen on tehtäviä, joilla voi virittäytyä eri aistien kautta tutkimaan ympäristöä. Sen jälkeen on muutamia tehtäviä, joissa pohditaan ajan kerroksia ja historiaa. Tämän jälkeen tehtävät on jaettu oppiaineittain omaan kouluun, omaan arkiympäristöön ja laajemmin kulttuuriympäristöön liittyviin tehtäviin. Lopuksi esitellään esimerkkien avulla, miten tehtäviä voidaan hyödyntää opetuksessa. Viimeiseksi on koottu lähteet ja hyödylliset linkit.

Tämän kulttuuriympäristöpolun tekemiseen on hyödynnetty Kuopion kaupungin aiemmin tuottamaa ympäristöpolkuaineistoa, jonka tekijät ovat Minna Halonen, Anu Taskinen ja Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu ry. Polkujen päivityksen teki FM Eeva Martikainen.

Lähiympäristön tutkiminen:

- lisää turvallisuuden tunnetta
- kasvattaa yhteisöllisyyttä
- lisää halua huolehtia yhteisestä ympäristöstä
- lisää kykyä hahmottaa ympäristön ajallinen kerroksellisuus
- kehittää henkilökohtaista ympäristö- ja luontosuhdetta
- lisää ymmärrystä kulttuuriympäristön merkityksestä ihmiselle
- kehittää kykyä havainnoida muutoksia ympäristössä.

SANASTO

Kulttuurimaisema

Kulttuurimaisema on ihmisen käyttämä, hoitama muuttama tai rakentama fyysinen ympäristö.

Kulttuuriperintö

Kulttuuriperintö tarkoittaa ihmisen toiminnan vaikutuksesta syntyneitä henkistä ja aineellista perintöä. Kulttuuriympäristö on sen aineellinen osa. Uskomukset, arvot tai toimintatavat muodostavat henkisen perinnön.

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristöä on ihmisen käytössä oleva ympäristö. Siinä näkyy ihmisen toiminnan jäljet. Se on ihmisen rakentamalla, käyttämällä ja viljelemällä muuttamaa ympäristöä. Kulttuuriympäristö on muodostunut hyvin pitkän ajan kuluessa. Kulttuuriympäristön arvo perustuu sen ajalliseen ja alueelliseen kerrostuneisuuteen, joka ilmentää kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksen muutoksia.

Luonnonmaisema

Luonnonmaisema on alue, johon ihminen ei ole vaikuttanut. Käytännössä luonnonmaisemaa ei Suomessa juuri ole. Kansallispuistot on perustettu säilyttämään maisemaa luonnon tilassa.

Perinnemaisema

Perinnemaisema on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa syntynyt, perinteisen maatalouden ja karjanhoidon muovaama maisema.

Rakennettu ympäristö

Rakennettua ympäristöä on kaikki rakentamalla syntynyt ympäristö: tiet, sähkölinjat, rakennukset, sillat, puistot jne. Rakennettu ympäristö käsittää ihmisen rakentamat asiat ympäristössä eri aikakausilta.

Arkiympäristö

Arkiympäristö tarkoittaa ihmisen tavallista, päivittäistä elinpiiriä eli niitä paikkoja, tilanteita ja ihmissuhteita, joissa hän elää ja toimii. Samasta asiasta voidaan käyttää myös nimitystä lähiympäristö.

Maamerkki

Luonnonelementti tai ihmisen toiminnan tulos, joka erottuu muusta ympäristöstä. Tyypillisiä maamerkkejä ovat kalliot, kirkot ja muut korkeat rakennukset. Maamerkit jäsentävät maisemaa.

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde

Merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde voi olla valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi luokiteltu. Kohde on inventoitu eli tutkittu ja sen tyypillisyyttä, ikää, harvinaisuutta, kerroksisuutta, kertovuutta ja omaleimaisuutta arvostetaan.

Muinaisjäännös

Muinaisjäännös on merkki ihmisen toiminnasta menneiden sukupolvien ajalta. Muinaisjäännökset kertovat ihmisen elämisestä, liikkumisesta, asumisesta, elinkeinon ja uskonnon harjoittamisesta ja ihmisten hautaamisesta.

Identiteetti

Identiteetti tarkoittaa jokaisen ihmisen yksilöllistä käsitystä itsestään. Identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja se muuttuu koko ajan eri elämänvaiheiden kokemusten kautta.

Paikan tuntu

Paikan tuntu korostaa paikkaan liittyvää subjektiivista kokemusta. Samalla maantieteellisellä paikalla voi olla eri ihmisille erilaiset merkitykset. Paikan tuntu syntyy ihmisten kokemuksista, muistoista, tunteista, käytännöistä, arvoista ja vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa.

Nilsin vuonna 1906 valmistunut kivikirkko.
Kuva: Eeva Martikainen.

NILSIÄN KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Nilsian esihistoria

Ensimmäiset jäljet ihmisen asutuksesta nykyisen Pohjois-Savon alueella ovat kivikaudelta. Kuopion seudulla tiedetään olleen riistan pyyntiin liittyvää tilapäistä asutusta noin 3000 eaa. Esihistoriallisia kiinteitä muinaisjäännöksiä on löydetty Nilsian alueelta yli 60 kappaletta. Ne ovat muinaisia jälkiä ihmisen toiminnasta: tulisijojen jäänteitä, työkalujen tai astioiden palasia, asutuksen tai hautapaikkojen jäänteitä. Jälkiä löytyy usein vesistöjen läheisyydestä. Ihmiset asettuivat paikoille, joissa kalat ja riistat vaelisivat. Ensimmäiset varsinaiset asuttamisen joukot saapuivat Pohjois-Savoon keskiajan alussa eli 1100–1300-luvuilla. Heidän tiedetään tulleen Etelä-Savosta ja Muinais-Karjalasta. Ensimmäisenä asutettiin Kuopion Kallaveden rannat. 1500-luvulla Pohjois-Savon uudisasukkaat alkoivat levittäytyä laajemmalle. Nilsian pysyvän asutuksen syntyyn vaikutti Täyssinän rauha vuodelta 1595, jonka yhteydessä vedettiin rajaviiva nykyisen Nilsian keskustan itäpuolelle. Rauha rauhoitti raja-alueita niin, että vakinaista asutusta alkoi syntyä. Vakinaisen asuttamisen yhteydessä elinkeinot muuttuivat. Ihmiset alkoivat kasketa havumetsiä ja viljellä maata. Kaskimaiden viereen rakennettiin hirsisiä savutupia.

Pysyvän asutuksen synnystä modernin rakentamisen aikaan

Puu on ollut suomalaisten tärkein rakennusmateriaali jo esihistoriallisella ajalla. Asutus muotoutui maastonmuotojen mukaan. Kirkot rakennettiin kylien keskuksiksi. Vähitellen kirkkojen ympärille alkoi muodostua kylänraitti, jonka varrelle asettui kauppiaita, perustettiin koulu ja rakennettiin muita julkisia rakennuksia. Nilsiaan on rakennettu ensimmäinen kirkko 1700-luvun puolivälissä. Se oli hyvin pieni puinen rakennus. Muutama vuosi ennen vuosisadan vaihtumista valmistui uusi isompi kappelikirkko. Kivikirkko kylälle saatiin vuonna 1906. Savutuvissa asuminen oli tyypillistä Pohjois-Savossa aina 1900-luvun alkuun asti. Maalaistalot olivat eteistuvasta kehittyneitä paritupia. Talot asettuivat mutkittelevien katujen varsil-

Nilsian keskustaa. Kuva: Raimo Pesonen.

le maanmuotojen mukaan. Kun asutuskeskukset suurenivat, niitä alettiin kaavoittaa. Puu säilyi tavallisen kyläläisen asumuksen rakennusaineena, savupirtit muuttuivat vähitellen uloslämpiviiksi taloiksi. Talot olivat edelleen pieniä ja matalia, mutta niihin ilmestyi piippu ja ikkunat. Tiili ja kivi alkoivat yleistyä rakennusmateriaalina julkisissa rakennuksissa. Teollisen toiminnan myötä syntyi teollisuusalueita tyypillisine rakennuksineen. Sotien jälkeisenä aikana tyypilliseksi asuinrakennukseksi muodostui rintamamiestalo. 1900-luvun jälkipuoliskolla rakennettiin paljon uutta. Samalla vanhaa rakennuskantaa kylänraittien varrelta purettiin ja viimeistään silloin monet vanhat hirsirakennukset hävisivät uusien kivi- ja betonirakennusten tieltä.

Entisajan ammatteja ja elämää

Nilsin alueella maanviljelys on ollut tärkeä elinkeino. Maa pidettiin ravinteikkaana kaskeamisen avulla. Kaskimaassa kasvatettiin ruista, ohraa ja nauriita. Kylien keskustoihin perustettiin omat koulut, ja myös Nilsin alueella toimi aikanaan runsaasti pieniä kyläkouluja. Tärkeitä paikkoja olivat lisäksi matkustajia palvelleet kievarit. Esimerkiksi Palonurmi oli merkittävä risteys- ja kestikievaripaikka. Palonurmella, kuten monissa muissakin kylissä, työskenteli ennen runsaasti käsityöläisiä. He valmistivat arjessa tarvittavia esineitä ja työkaluja sekä tekivät rakennus-, korjaus- ja hoitotöitä. Työtä tehtiin kotona, pajoissa tai kiertäen talosta taloon. Kylällä tiedetään toimineen muun muassa suutareita, räätäleitä, ompelijoita, kutojia, puuseppiä, veneentekijöitä, rukin sorvaajia, seppiä, pyssyseppiä, nahkureita, hierojia, eläinten parantajia sekä erilaisia rakennusalan ammattilaisia. Koska sähköä ei vielä ollut, suurin osa töistä tehtiin valoisan aikaan. Kyläkeskuksissa saattoi koulun ja kievarin lisäksi olla myös osuuskauppa, posti sekä esimerkiksi mylly tai saha.

Nilsiläinen maisema

Nilsin maisemaa leimaavat lukuisat mäet ja järvet. Vaihtelevassa maisemassa vuorottelevat metsät, pellot, vanhat kaskimaat, avarat selät sekä kosketjapurot. Alueen pinnanmuodot ovat syntyneet miljoonien vuosien aikana. Jääkausi kulutti muinaisen vuoriston matalammaksi, mutta kvartsiittivaarat, kuten Pisa, Tahko ja Kinahmi, säilyivät ympäristöään korkeampina.

Pisa on tunnettu näköalapaikka, retkeilykohde ja luonnonsuojelualue. Siellä sijaitsee Täyssinän rauhan rajamerkki vuodelta 1595, ja alueeseen liittyy runsaasti tarinoita, uskomuksia ja Pisa mainitaan myös Kalevalassa. Kinahmi kohoaa selvästi ympäristöstään. Sen vaihtelevassa maastossa on järviä, lampia, soita ja peltoja, ja se on inspiroinut useita taiteilijoita, esimerkiksi lapinlahtelaisia Halosia. Tahko tunnetaan ny-

Pisalle Täyssinän rauhan rajakiviin on kaiverrettu rajakomission jäsenten nimikirjaimet ja niiden merkit, venäläisten ortodoksinen risti ja rajan kulkusuuntaa kuvaava merkki. Kyltti vieressä kehoittaa kunnioittamaan muistomerkkiä. Kuva: Eeva Martikainen.

kyisin ympärivuotisena matkailukeskuksena. Tahkomäki on todennäköisesti saanut nimensä siitä, että sen kvartsirinteiltä on hakattu kiveä myllynkiviin ja tahkoihin. Alue tarjoaa mahdollisuuksia muun muassa retkeilyyn, lasketteluun, hiihtoon, golfiin, kalastukseen ja mökkeilyyn. Tahkolle sijaitsee myös Huutavanholman luonnonsuojelualue rotkolaaksoineen.

Nilsin tärkein järvi on Syväri, joka kuuluu Vuoksen vesistöön. Noin 30 kilometriä pitkä järvi on saaririkas ja yhdistyy Lastukosken kanavan kautta Vuotjärveen. Sen tunnetuimpiin saariin kuuluu Aholansaari, joka tunnetaan herännäisjohtaja Paavo Ruotsalaisen kotipaikkana. Nykyisin saarella toimii leiri- ja kurssikeskus sekä Paavo Ruotsalaisen museo.

Lisää historiaa:

[RKY, Paavo Ruotsalaisen Aholansaari](#)

VIRITTÄYTYMISTEHTÄVIÄ

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan ympäristöä aisteja käyttäen. Tehtävistä voi tehdä valikoiden niin monta kuin hyvältä tuntuu.

Koulun äänet

Millaisia ääniä kuulet koulussasi? Millaisia ääniä kuuluu käytävissä, luokissa tai salissa? Valitse yksi tila ja tee sitä kuvaava ääniruno. Äänirunossa voit käyttää esimerkiksi omaa ääntäsi, käsillä taputtamista, kynällä pulpettiin naputtamista tai ihan mitä vain. Älä käytä sanoja, vaan kokoa runo erilaisista äänistä. Nauhoittakaa eri tiloille omistettut runot ja soittakaa koko luokalle. Tunnistavatko muut mikä tila on kyseessä?

Yökoulun tarina

Tee piirtäen tai maalaten kuva koulusta yöllä. Voit kuvata rakennusta ulkoa, omaa luokkaasi tai muuta sisätilaa. Onko kuvassa yöllisiä hahmoja tai varjoja? Kajastaako jostain valoa vai onko kaikkialla pimeää?

Nilsjä ja ympäröivät järvet. Kuva: Raimo Pesonen.

Jos olisit pihan puu, millainen olisit?

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Keksi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. Esittele hahmo lopuksi muille ja kerro miksi valitsit juuri sen.

Löydä itsesi arkiympäristöstäsi

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisen oikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta tai tietyltä reitiltä. Esittele lopuksi asia muille.

Omakekuva sokkona

Ota A4-kokoinen paperi ja kiinnitä se pöytään teipillä niin, ettei se pääse liikkumaan. Ota kynä ja sulje silmät. Piirrä paperille oma kuva pelkästään tunnustellen ja muistin varassa. Älä avaa silmiäsi kesken piirtämisen. Yritä löytää oikeat kohdat kasvojen eri osille ja piirrä silmät, nenä, suu, korvat ja hiukset. Kun kuva on valmis, avaa silmäsi ja tarkastele lopputulosta. Vertaa piirrosta omaan ulkonäköösi ja pohdi, mikä onnistui hyvin ja mikä yllätti sinut eniten.

Tunnemaisema

Jos maisema olisi tunne, mikä tunne se olisi? Valitse tunne ja piirrä ja maalaa lähiympäristöstäsi maisema, joka parhaiten kuvaa tätä tunnetta. Pohdi myös värien käyttöä. Millaiset värit ovat ilo, suru tai onni? Saman harjoituksen voi tehdä koulun sisätiloista.

Keväisiä värejä. Kuvat: Eeva Martikainen.

AIKAMATKA OMAAN YMPÄRISTÖÖN

Näillä tehtävillä virittäydytään tutkimaan Nilsin, oman asuinalueen ja lähiympäristön historiaa.

Tapahtumat aikajalalla

Oppilaat jaetaan 2-3 hengen ryhmiin ja kukin ryhmä saa yhden aikajanan tapahtuman, esimerkiksi kivikausi. Oppilaat kirjoittavat tapahtuman joko A4 tai A3 -kokoiselle paperille ja tekevät myös kuvituksen siihen. Sen jälkeen oppilaat miettivät yhdessä opettajan kanssa aikajanan oikeaa järjestystä ja ryhtyvät jonoon oman tapahtumansa kanssa oikealle paikalle. Miettikää myös, että mihin kohtaan aikajanaa sijoittuisi oman koulun valmistumisvuosi tai oma syntymävuosi. Lopullisen aikajanan voi kiinnittää seinälle.

Nilsin alueen paikannimet

Tutki Nilsin alueen karttaa. Etsi tietoa kirjoista ja netistä, mistä paikat ovat saaneet nimensä. Entä mistä juontuvat kylien tai teiden nimet? Löydätkö paikannimistä sanoja, joita et ymmärrä? Yritä selvittää sanojen merkitys. Voit myös itse keksiä taustan paikannimille. Keksikää uudelle koulun ympäristöön rakennettavalle asuinalueelle nimi, ja kirjoittakaa ylös nimen taustat.

Koulun lähiympäristön tutkiminen

Tutkikaa yhdessä kartan avulla koulun aluetta/omaa asuinalueita. Miten alue rakentuu? Onko alueella päätieta ja miten se kulkee? Missä ihmiset liikkuvat eniten? Onko alueella kauppia, kirjasto tai muita palveluita? Asuuko alueella korkeissa vai matalissa taloissa? Millaista luontoa alueella on? Onko lähellä vesistöä?

Nilsian keskustaavuonna 1963. Kuva: Matti Poutvaara, Kansatieteen kuvakokoelma, Museovirasto.

Nilsian osuuskassa ja taustalla kellotapuli vuonna 1953. Kuva: Pekka Kyytinen, Kansatieteen kuvakokoelma, Museovirasto.

OMAA KOULUUN LIITTYVIÄ TEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Tutki koulua ja koulun pihaa. Miten niiden suunnittelussa on huomioitu käyttäjät? Millaisia tiloja koulussa on, ja mihin niitä käytetään? Onko koulussa tiloja, jonne oppilaat eivät pääse? Entä tiloja, jonne opettajat eivät pääse? Miten piha sopii eri-ikäisille lapsille, vuosiluokilla 1 – 6? Mitä kaikkea koulunpihalla voi tehdä? Entä mitä haluaisit muuttaa tai lisätä koulun pihalle?
2. Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustelut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit.
3. Pohdi asioiden muuttumista kolmen aikatason avulla. Valitse yksi paikka koulusta tai koulun läheisyydestä. Kuvaile samaa paikkaa sata vuotta sitten. Kuvaile paikka tällä hetkellä ja kuvaile sen jälkeen millainen sama paikka voisi olla sadan vuoden päästä. Tehtävän voi tehdä kirjoittamalla, piirtämällä tai vaikka pienoisenäytelmänä.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Kun oppilaat lähtevät koulusta, alkavat koulun unohdetut löytötavarat vallata tiloja. Tee kollaasitekniikalla teos tilanteesta, jossa löytötavarat ovat keksineet omia puuhia. Käytä kollaasin tekoon vain paperi- ja kartonkikeräysastioista löytyviä aineita.
2. Valokuvatkaa koulurakennusta. Jokainen ottaa koulusta kolme kuvaa: Omasta lempipaikastanne, koulua hyvin kuvaavasta näkymästä sekä yksityiskohdasta, jota ei yleensä huomaa. Kootkaa luokkaan kuvista näyttely, ja vertaillkaa kuvianne. Onko monilla sama lempipaikka ja millaisia yksityiskohtia muut ovat löytäneet?
3. Selvittäkää milloin koulurakennus on valmistunut. Etsikää tietoa rakentamisajankohdan kouluarkkitehtuurista. Millaisia sen ajan tyypillisiä arkkitehtonisia piirteitä voitte löytää omasta koulustanne? Onko koulussanne omalle rakentamisajalle tyypillinen kattomuoto tai ikkunoiden muoto? Entä käytetyt rakennusaineet? 1950-, 1960-, ja 1970-luvun kouluarkkitehtuurista löytyy hyvin tietoa Museoviraston ylläpitämältä koulu-rakennus.fi-sivustolta.

Äidinkieli

1. Ylistysruno eli oodi omalle koululle. Kirjoita runo, jonka aiheena on oma koulu ja sen parhaat puolet. Kootkaa runot esille koulun yhteisiin tiloihin.
2. Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyy valitusta näkökulmasta käsin?
3. Harjoittele uutistekstin kirjoittamista. Tiedotusvälineissä kerrotaan usein onnettomuuksista ja muista ikävistä tapahtumista. Kirjoita uutinen jostain positiivisesta asiasta. Millainen onnistuminen tai iloinen asia on tapahtunut koulussasi tai harrastuksessasi? Etsi uutisellesi kiinnostava otsikko ja vastaa teksissäsi ainakin kysymyksiin: mitä, missä ja milloin.

Matematiikka

1. Tutki oman koulun huoneiden pinta-aloja. Ota selvää mikä on suurin huonetila ja toisaalta mikä on pienin. Kuinka leveä käytävän tulee olla, jotta kaikkien liikkuminen sujuu jouhevasti? Pohdi, onko koulun tilat käytetty hyvin. Mahtuisiko johonkin leponurkka tai tuntuuko jossain ahtaalta? Voit pohtia ratkaisuja löydettyihin ongelmiin.
2. Talogeometriaa. Tutki millaisia muotoja koulurakennuksesta löytyy. Löydätkö nelikulmion, ympyrän, kolmion, monikulmion? Voit leikata muodot erivärisistä paperista. Sommittele muodoista oman koulurakennuksen julkisivun muodot. Sen jälkeen tee paloista mikä tahansa muoto.
3. Tutki koulun arkkitehtuurin mittasuhteita. Mieti itsellesi sopiva mittatikku. Tee mittatikku oma pituuden, oman käden pituuden tai vaikka oman penaalisi pituuden mukaan. Mittaa mittatikulla luokkahuoneen mittoja. Montako mittaa on ikkunan leveys tai luokkahuoneen leveys? Etsi muita mitattavia asioita.

Arkiympäristön yksityiskohtia. Kuvat: Eeva Martikainen

ARKIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Mistä tunnistat julkisen rakennuksen? Valitse koulumatkasi varrelta tai arkiympäristöstäsi julkinen rakennus ja suunnittele talolle passi, josta näkyy sen tuntomerkit. Merkitse passiin rakennusvuosi, nimi, tärkeimmät tuntomerkit ja liitä myös kuva. Mieti millainen voisi olla valitsemasi rakennuksen sormenjälki.
2. Tehkää ryhmätyönä puiston suunnitelma. Puistossa pitää olla vähintään kolme erilaista aluetta: leikkipaikka, luontopolku ja oleskelualue. Miettikää puiston koko ja muoto. Miettikää miten puistossa otetaan huomioon kaikenikäiset ihmiset. Lisätkää luovia yksityiskohtia, esimerkiksi taideteoksia tai kiinnostavan mallisia istuimia. Miettikää millaisia kasveja ja puita puistoon istutetaan. Jokainen ryhmä esittelee suunnitelmansa lopuksi muille.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Etsi koulumatkan varrelta arkkitehtuurin yksityiskohtia: ovenkahvoja, koristeita, kaiteita, askelmia, parvekkeita jne. Keskity yksityiskohtiin ja ota yhteensä 10 kuvaa. Esitelkää luokassa muille omat koulumatkanne yksityiskohtien kautta. Pystytkö päättämään yksityiskohtien perusteella miltä suunnalta muut tulevat kouluun?
2. Piirrä maisema paikasta, jossa sinun on hyvä olla. Se voi olla esimerkiksi kotipihasta, kesämökiltä tai koulumatkan varrelta. Tee maisemalle pähkinäkuoret ja ripusta se sopivalle paikalle kotona.
3. Suunnittele unelmiesi koulupiha. Voit suunnitella mielikuvituspihalle ihan mitä haluat. Suunnittele piha piirtäen paperille ja tee siitä pienoismalli kierrätysmateriaaleja käyttäen.

Pajulahden huoltoaseman risteys. Kuva: Eeva Martikainen.

Äidinkieli

1. Tee kävely koulun lähiympäristössä. Etsi erilaisia tekstejä: mainoksia, kylttejä, kauppojen nimiä, graffiteja, opasteita, varoituksia. Valitse löydetyistä sanoista 5-8 kappaletta runoa varten. Tee runo, jossa käytät valittuja sanoja sekä muutamaa verbiä ja pronominia.
2. Kirjoita teksti omaa kylää tai asuinalueetta esittelevään matkaoppaaseen. Kerro mitä kaikkea alueelle ensi kertaa tulevan pitäisi nähdä ja kokea.
3. Suunnitelkaa ryhmätyönä taidekävely koulun lähiympäristössä. Valittakaa kohteiksi julkisia taideteoksia ja arkkitehtuurikohteita, jotka esittelette muulle luokalle. Selvittäkää kohteiden perustiedot (kuka tehnyt, koska ja mitä tarkoitusta varten), mutta keskittykää esittelyssänne siihen, millaisina itse koette kohteet: kuvaillakaa kohteet omin sanoin, kertokaa millainen tunnelma niistä välittyy ja mistä asioista niissä itse pidätte ja miksi. Jos lähialueella ei ole taideteoksia, voitte ideoida millaisia teoksia tai esimerkiksi muistomerkkejä alueelle voisi pystyttää.

Matematiikka

1. Arkireitit. Mittaa koulumatkasi pituus [Kuopion karttapalvelun](#) mitta-ustyökalun avulla. Mittaa myös muita arkeesi liittyviä matkoja: matka kotoa harrastukseen tai ystävän luokse. Vertaile eri reittien pituuksia keskenään? Vastaako mitat kokemustasi etäisyyksistä? Tuntuuko joku reitti pitkältä tai lyhyeltä ja mistä syystä?
2. Vertailkaa luokan kesken koulumatkoja. Piirtäkää pienryhmässä aika-
taulukko, johon jokainen piirtää koulumatkaan käyttämänsä ajan pylväänä. Mikä on ryhmässänne ja luokassanne lyhyin koulumatkaan kuluva aika, entä pisin?
3. Selvitä kuinka paljon energiaa kuluu eri liikkumismuotoihin. Ota lähtö-
kohdaksi yhden arkireitin pituus ja etsi tietoa erilaisten liikennemuotojen energiankulutuksesta. Pohdi mikä liikkumismuoto olisi omalle terveydelle ja ympäristölle paras ja miksi?
4. Mittaa koulun ja koulupihan ympärysmitta. Kuinka paljon mitat ovat vanhoina mittayksiköinä esimerkiksi jalkoina, kyynäröinä ja syleinä? Mitä muita vanhoja pituusmittoja löydät? Entä mikä on oma pituutesi muutet-
tuna vanhoiksi mittayksiköiksi?

Lastukosken kanava. Kuva: Vincente Serra.

KULTTUURIYMPÄRISTÖTEHTÄVIÄ

Historia ja ympäristöoppi

1. Tutki muinaisjäännöksiä. Etsi [Paikkatietoikkunan](#) avulla joko kotisi, koulusi tai sinulle muuten tärkeän paikan lähistöltä muinaisjäännöksiä. Mistä ihmisen toiminnasta muinaisjäännös kertoo? Mitä tietoja siitä on löydettävissä? Voit etsiä tietoja Museoviraston ylläpitämältä [Arkeologisen kulttuuriperinnön opas](#) -sivustolta.
2. Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuopion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava -tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennus-suojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#).
3. Tutki omaa asuinalueetta tai koulun aluetta [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella, miten alue on muuttunut.

Kuvataide ja arkkitehtuuri

1. Ennen rakennuksen piirustukset tehtiin käsin vesiväreillä maalaamalla. Selvitä mitä tarkoitetaan julkisella rakennuksella. Valitse julkinen rakennus, josta teet vanhan ajan tyylliset piirustukset. Perustele valintasi. Tee luonnos lyijykynällä. Maalaa sen jälkeen vesiväreillä yksityiskohtia ja esimerkiksi taivasta ja maata laveeraamalla. Voit viimeistellä piirustuksen tussilla.
2. Tee juliste oman kylän kulttuuriympäristöstä. Pohdi, mitkä reitit, rakennukset, puistot ja patsaat ovat alueella merkittäviä, ja sommittele ne julisteeseen.
3. Tee sarjakuva tilanteesta, joka liittyy kulttuuriympäristön suojeluun. Sarjakuva voi esittää jonkun kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuksen purkamista vastustavaa mielenosoitusta tai esimerkiksi uuden rakennuksen suunnittelua kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen ympäristöön.

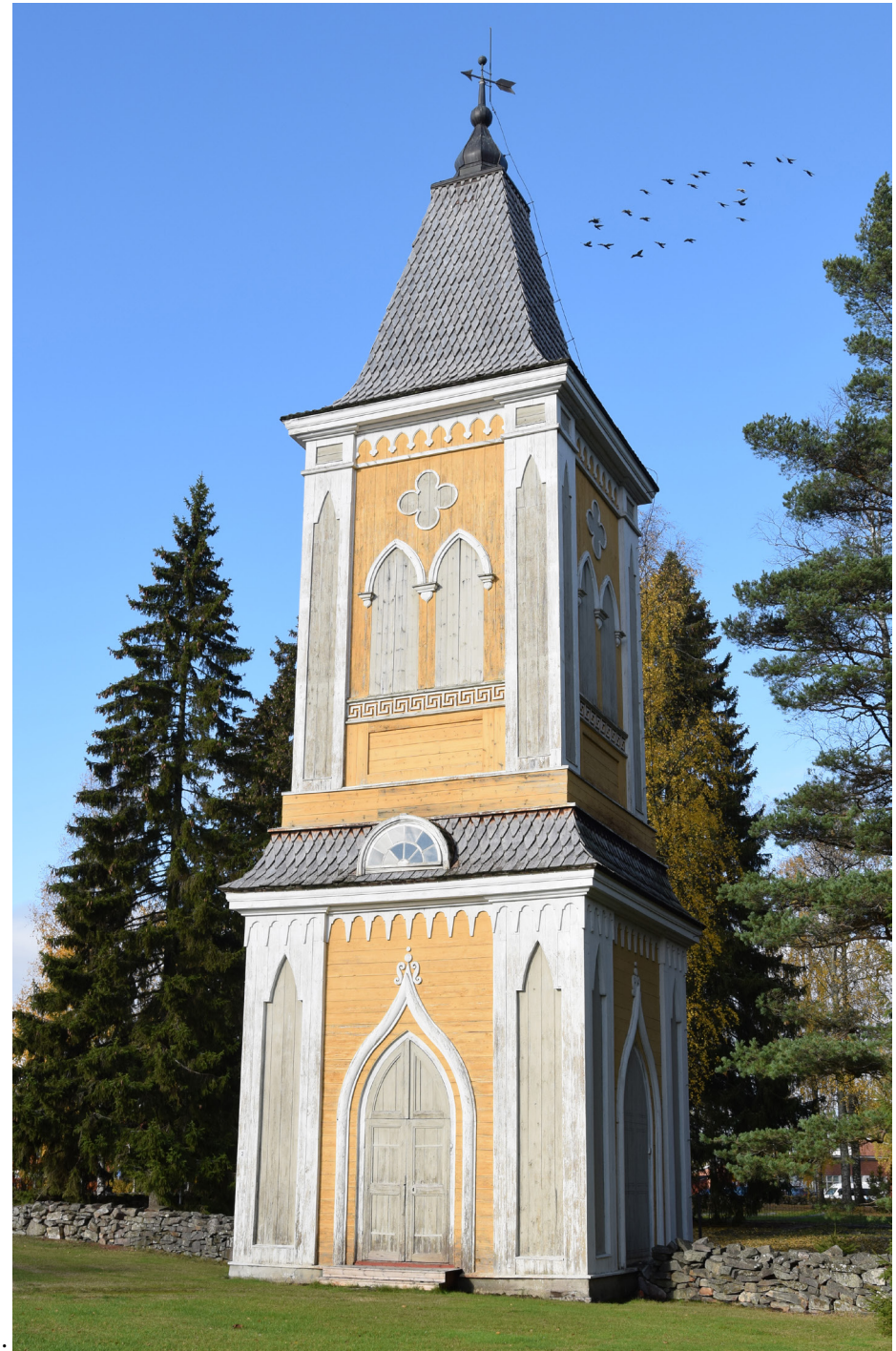
Äidinkieli

1. Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolla tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmissä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmissä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitelkää kohteet muulle luokalle.
2. Haastattele vanhempiasi tai isovanhempiasi heidän koulupäivästään. Millainen koulupäivä oli? Mitä oppiaineita opetettiin ja millä tavalla? Mitä tehtiin välitunnilla tai mitä koulussa syötiin? Kirjoita ylös mille vuosikymmenelle koulumuistot sijoittuvat. Kootkaa luokan kanssa yhteen tietoja siitä millaista koulunkäynti on ollut eri vuosikymmenillä.

Matematiikka

1. Ota selvää mikä on Struven ketju. Miksi Struven ketjun pisteet ovat olleet tärkeitä? Ota selville onko Kuopion alueella yhtään ketjun pistettä. Mitä tietoja löydät siitä?
2. Tutki [Paikkatietoikkunasta](#) Kuopion aluetta. Valitse karttatasoista Historialliset ilmakuvat - taso. Valitse "Mittaa alueen pinta-ala" -työkalu ja valitse mielenkiintoinen kortteli tai alue. Nyt voit vaihtaa ilmakuvaa ja tutkia korttelin muuttumista. Kuinka monta rakennusta korttelissa oli alun perin? Kuinka monta rakennusta on uusimmassa ilmakuvassa? Mitä muita muutoksia alueella on vuosikymmenten aikana tapahtunut?

Vuonna 1843 valmistunut kellotapuli. Kuvat: Eeva Martikainen.

OPPITUNTIESIMERKKEJÄ

Tästä ympäristöpolkumateriaalista voi valita yksittäisiä tehtäviä tai rakentaa useamman oppitunnin kokonaisuuden, jossa tutustutaan omaan ympäristöön jonkun teeman kautta. Tällä aukeamalla on kolme esimerkkiä kokonaisuudesta. Tehtävien jälkeen mainitaan sivunumero, jolta kyseinen tehtävä löytyy.

Esimerkki 1 - teemana oman koulun pihalue

- virittäytyminen

Valitse koulun pihalta yksi asia. Se voi olla suuri puu, keinu, pyöräteline, ihan mikä vaan pihassa oleva fyysinen asia. Tee sille identiteetti. Etsi nimi ja kerro millainen se on luonteeltaan. Pohdi sen elämää koulun pihalla. Kirjoita kertomus koulupäivän kulusta sen näkökulmasta. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s 8.)

- tehtävä ulkona

Tee kartta oman koulusi pihasta, ja kuvaa siinä ominaispiirteitä erilaisin merkein ja selityksin: arvokas puu tai puurivi, merkittävä näkymä, tärkeä pihanosa, tärkeä liikunta- tai leikkipaikka, maiseman maamerkki jne. Mieti myös perustellut sille, miksi karttaan merkitsemäsi asiat ovat tärkeitä. Merkitse myös kulkureitit. (Historia ja ympäristöoppi, s. 12.)

- tehtävä luokassa

Mittaa koulun ja koulupihan ympärysmitta. Kuinka paljon mitat ovat vanhoina mittayksiköinä esimerkiksi jalkoina, kyynäröinä ja syleinä? Mitä muita vanhoja pituusmittoja löydät? Entä mikä on oma pituutesi muutettuna vanhoiksi mittayksiköiksi? (Matematiikka s. 15.)

Esimerkki 2 -teemana arkiympäristön tarkastelu yllättävästä näkökulmasta

- virittäytyminen, tehtävä ulkona

Etsi ympäristöstä asia, joka kiinnittää sinun huomion, tuntuu sinusta mukavan tutulta tai muuten viehättää sinua. Voit ottaa sen mukaan, jos se on esimerkiksi maahan pudonnut käpy tai roska. Muista noudattaa jokaisenoikeuksia. Jos kyseessä on isompi asia, kuten rakennus tai suuri kivi, voit ottaa kuvan. Opettajan kanssa voidaan sopia, että asioita etsitään joltain tietyltä alueelta. Esittele lopuksi asia muille. (Virittäytymistehtäviä aisteille, s. 8.)

-tehtävä luokassa

Kirjoita tarina koulupäivästä yllättävästä näkökulmasta. Kertojana voi olla vaikka liikuntasalin nurkan pölypallo, koulun ulko-ovi tai tietty valaisin. Millaisena koulupäivän kulku näyttäytyy valitusta näkökulmasta käsin? (Äidinkieli, s.13.)

- tehtävä luokassa

1. Tee kävely koulun ympäristössä. Etsi erilaisia tekstejä: mainoksia, kylttejä, kauppojen nimiä, graffiteja, opasteita, varoituksia. Valitse löydetyistä sanoista 3-5 kappaletta runoa varten. Tee runo, jossa käytät valittuja sanoja ja muutamaa verbiä ja pronominia. (Äidinkieli, s.15.)

Esimerkki 3 -oman kulttuuriympäristön arvot - virittäytyminen, tehtävät luokassa

Tehkää Aikamatka omaan ympäristöön -otsikon alta Tapahtumat aikajanelle ja Nilsin alueen paikannimet -tehtävät (s. 10).

-tehtävä ulkona

Tehkää kävely, ja tutkikaa samalla koulun ympäristöä vanhoista ilmakuvista [Paikkatietoikkunan](#) Historialliset ilmakuvat -karttatason kautta. Miltä ajalta on alueen ensimmäinen ilmakuva? Näkyykö oma koti tai koulu kuvassa? Löydätkö rakennuksia, jotka on myöhemmin purettu? Entä löytyykö alueelta isoja puita tai muuta vanhaa kasvillisuutta? Tutki ilmakuvien perusteella miten alue on muuttunut. (Historia ja ympäristöoppi, s.16.)

-tehtävät luokassa

Pohtikaa yhdessä arvon käsitettä. Mitä arvolle tarkoitetaan? Mikä tekee jostain paikasta, rakennuksesta tai maisemasta arvokkaan? Ja kenelle se on arvokas? Valitkaa ryhmissä lähiympäristöstä kaikille tuttu kohde. Miettikää ryhmissä, mikä kohteessa on hyvää ja arvokasta. Esitellään kohteet muille. (Äidinkieli s. 17.)

Tehkää koulun lähialueen tärkeistä rakennuksista julkaistavaksi oma suojelulistanne. Valokuvatkaa ja nimetkää kohteet, ja kirjoittakaa niiden suojeluperuste. Voitte tutkia onko valitsemillanne kohteilla jo suojelumerkintä. [Kuo-pion karttapalvelusta](#) asian voi tarkistaa valitsemalla Kaavatiedot -kohdasta Asemakaava-tason. Esimerkiksi sr-merkintä viittaa rakennussuojeluun, mutta muitakin suojelumerkintöjä on. Kaikki merkinnät voitte selvittää valitsemalla Asemakaava-alueet -tason ja sen jälkeen lataamalla Asemakaavaselostuksen. Siihen on kirjoitettu kaikkien lyhenteiden merkitys. Myös maakuntakaavoissa on suojelumerkintöjä. Kuopion alueen maakuntakaavan laatii [Pohjois-Savon liitto](#). (Historia ja ympäristöoppi, s. 16.)

LÄHTEITÄ JA LINKKEJÄ

Materiaalin tausta-aineisto

Martikainen, Eeva. *Nilsin koulujen Ympäristöpolku. Nilsin kulttuuriympäristö. Kulttuuripolku. Ympäristöpolku.*

Nilsin historiaa

Hakorpi-Jumppanen, Maria. 1988. *Nilsistä nilsittyä: Perimätietoa ja muistikuvia.* Helsinki, SKS.

Kinnunen, Eino ja Komulainen, Jorma, 1985. *Nilsä.* Kuopio, Kustannuskiila Oy.

Laitinen, Armas (toim), 1999. *Palonurmen, Keyrityn ja Syvärilän kyläkirja: Täyssinän rauhasta nykypäivään.* Palonurmen, Keyrityn ja Syvärilän kylätöimikunta.

Malinen, Juho, 1996. *Nilsin koululaitoksen 120-vuotishistoriikka 1876-1996.* Nilsin kunta.

Pelkonen, Jukka & Rimpiläinen, Markku, 2007. *Tahkon aika: Neljäkymmentä värikästä vuotta 1968-2008.* Helsinki, Comma Group Oy.

Kuopion ja Pohjois-Savon historiasta

Kuopion historia -kirjasarja:

Lappalainen, Pekka. 1982. *Kuopion historia 1.* Kustannuskiila.

Toivanen, Pekka. *Kuopion historia 2. Savon residenssistä valtuusmiesten aikaan.* 2000. Gummerus.

Nummela, Ilkka. 1989. *Kuopion historia 3. Kunnallishallinnon uudistamisesta sen demokratisointiin 1875-1918.* Kuopion kaupunki.

Rieki, Helena. 2005. *Kuopion historia 6. Kuopion kaupungin rakennushistoria: kaupungin rakentumisvaiheita vuodesta 1875.* Kuopion kaupunki.

Mönkkönen, Mauri. 1996. *Kuopion historia 7. Kuopion pitäjän, Kuopion maalaiskunnan ja Riistaveden historia.* Kustannuskiila.

Savon historia -kirjasarja:

Lehtosalo-Hilander, Pirkko-Liisa & Pirinen, Kauko. 1988. *Savon historia I. Esihistorian vuosituhat Savon alueella. Savon keskiaika.* Kustannuskiila.

Pirinen, Kauko. 1982. *Savon historia 2:1. Rajamaakunta asutusliikkeen aikakautena 1534-1617.* Kustannuskiila.

Saloheimo, Veijo. 1990. *Savon historia 2:2. Savo suurvallan valjaissa 1617-1721.* Kustannuskiila.

Wirilander, Kaarlo. 1960. *Savon historia 3. Savo kaskisavujen aikana 1721-1870.* Savon säätiö.

Wirilander, Hannele. 2008. *Savon historia 4. Uudistuksiin heräävä Savo 1870-1918.* Savon säätiö.

Kinnunen, Erkki. 2013. *Savon historia 5. Vastakohtien aika 1919-1944.* Edita.

Kinnunen, Erkki. 2006. *Savon historia 6. Heimomaakunnasta maakuntien Eurooppaan 1945-2000.* Savon säätiö.

Räsänen, Riitta (toim.) 2008. *Savo ja sen kansa.* SKS.

Pohjois-Savon kulttuuriympäristöä ja historiaa kokoava verkkosivusto:

Pulkka, Pohjois-Savon muisti -sivusto

<https://pohjois-savonmuisti.fi/>

Viitattu 30.4.2026

Kulttuuriympäristöstä ja rakennetusta ympäristöstä:

Kuopion kulttuuriympäristö - strategia ja hoito-ohjeet. 2008

[Kuopion kulttuuriympäristö -strategia ja hoito-ohjeet](#)

Maisema, opas arvokkaiden maisema-alueiden maankäytön suunnitteluun.

ProAgria Etelä-Suomi ry / Etelä-Suomen maa- ja kotitalousnaiset, 2016.

Korpelainen Heini, Kaukonen Hille, Räsänen Jaana, 2004. *Arkkitehtuurin A B C. Löytöretki rakennettuun ympäristöön.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Räsänen, Jaana. 2007. *Arkkitehtuurin ABC. Peruskäsitteitä.* Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ry.

Materiaalissa mainitut linkit:

Kuopion karttapalvelu
<https://kartta.kuopio.fi/>
Viitattu 30.4.2026

Museovirasto

Kansakoulusta peruskouluun, koulurakennuksia kolmelta vuosikymmeneltä
<https://www.koulurakennus.fi/index>
Viitattu 30.4.2026

Arkeologisen kulttuuriperinnön opas
<https://akp.nba.fi/start>
Viitattu 30.4.2026

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY)
Paavo Ruotsalaisen Aholansaari
https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1074
Viitattu 30.4.2026

Paikkatietoikkuna

<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>
Viitattu 30.4.2026

Pohjois-Savon liitto, maakuntakaava

<https://www.pohjois-savo.fi/maakuntakaavat-ja-liikenne/voimassa-olevat-maakuntakaavat.html>
Viitattu 30.4.2026

Lisää tehtäviä, menetelmiä kasvattajille ja taidevinkkejä kotiin löytyy esimerkiksi:

Suomen kotiseutuliiton sivuilta:
[Lue lisää Suomen kotiseutuliiton sivuilta](#)

Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastun sivuilta:
[Lue lisää Lastun sivuilta](#)

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liiton ylläpitämältä sivustolta:
[Lue lisää Mappa-hakupalvelusta](#)

Tämä ympäristöpolku ja muut Kuopion alueen ympäristöpolut löytyvät Kuopion kaupungin sivuilta:
[Lue lisää Kuopion peda.net -palvelusta](#)

Kuvien lähteet mainittu kuvien yhteydessä.

Lastukosken kanavalta. Kuva: Vincente Serra.

KUOPIO

Lastu
Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu